

DYNAMIKA ROZWOJU GOSPODARCZEGO ZIEM PÓŁNOCNYCH W OKRESIE 25 - LECIA

Praca obejmuje swym zakresem ziemie północne odzyskane w 1945 r. Ziemie te stanowią obszar makroregionu ekonomicznego II (północnego), czyli województw nadmorskich — szczecińskiego, koszalińskiego i gdańskiego — oraz część obszaru makroregionu VII (północno-wschodniego) — woj. olsztyńskie. Z uwagi na układ danych statystycznych w opracowaniu niniejszym nie wyłącza się tych powiatów województwa gdańskiego, które przed 1939 r. należały do państwa polskiego¹.

Przedmiotem badań jest analiza tych wielkości ekonomicznych, które obrazują rozwój gospodarczy wymienionych czterech województw w liczbach bezwzględnych i na tle porównawczym z resztą kraju. Chodzi o określenie roli i znaczenia tych ziem w organizmie gospodarczym Polski.

Jak bowiem wiadomo, w okresie przynależności do Rzeszy Niemieckiej ziemie północne przeżywały stagnację, a nawet regres gospodarczy, systematycznie powiększało się ich zacofanie w stosunku do innych obszarów Rzeszy. Ich peryferyjne dla Niemiec położenie było przyczyną jednostronnego — w zasadzie rolniczego charakteru gospodarki. Brak na miejscu lub w pobliżu bazy surowcowej dla podstawowej gałęzi przemysłu oraz nadmierne oddalenie od rynków zbytu powodowały niechęć kapitału niemieckiego do inwestowania i rozwijania na tych obszarach potencjału przemysłowego. Tereny te odgrywały natomiast ważną rolę z punktu widzenia planów ekspansji zewnętrznej (*Drang nach Osten*). Tutaj właśnie budowano systemy fortyfikacyjne, zakładano poligony wojskowe, organizowano bazy wypadowe do agresji na wschód. Miejscowa ludność przenosiła się masowo na inne tereny ówczesnych Niemiec charakteryzujące się szybszą dynamiką rozwojową. Na obszarze samego tylko obecnego województwa olsztyńskiego ujemne saldo ruchu migracyjnego ludności wyniosło w latach 1918 - 1939 przeszło 800 tys. osób. Ucieczka i repatriacja pozostałej ludności niemieckiej w latach 1944 - 1947 stanowiły końcowe ogniwo tego procesu. Równolegle do odpływu ludności niemieckiej następował napływ ludności polskiej: początkowo była to emigracja zarobkowa, w czasie wojny — jeńcy i robotnicy przymusowi, a po 1945 r. — osadnicy, którzy wraz z ludnością autochtoniczną ziemie te zagospodarowali i dźwignęli do obecnego ich poziomu.

¹ Z tego też powodu nie włączono do analizy trzech powiatów województwa białostockiego (Elk, Goldap, Olecko) oraz dwóch powiatów województwa poznańskiego (Piła, Trzcianka). Ziemie Północne obejmują obszar o powierzchni 62 699 km², zamieszkały w 1968 r. przez 4091 tys. mieszkańców.

Włączenie ziem północnych w obecne granice Polski umożliwiło przywrócenie ich jedności ekonomicznej z pozostałymi obszarami kraju, zerwanej okresowo po latach 1919-1920, kiedy to jedynie część zagarniętych przez Niemcy terytoriów polskich powróciła do Macierzy. Fakt, iż proces ten dokonywał się w warunkach intensywnej odbudowy gospodarczej całego kraju ze zniszczeń i strat poniesionych w okresie II wojny światowej, wpływał niewątpliwie hamująco na efektywność wysiłków zmierzających do rozwoju ekonomicznego ziem północnych. Dodatkowa trudność wynikała z konieczności zmiany struktury ekonomicznej tych obszarów i dostosowania jej do potrzeb nowego organizmu gospodarczego. Mimo tych czynników ograniczających i osłabiających skuteczność poczynań w tej dziedzinie, można stwierdzić, iż w ćwierćwieczu gospodarowania Polski na odzyskanych terenach ziem północnych udało się osiągać wysokie tempo rozwoju gospodarczego. Towarzyszył temu proces przekształcania struktury ekonomicznej, tych ziem w wyniku czego zajmują one obecnie w organizmie gospodarczym Polski Ludowej pozycję odpowiadającą ich funkcji ekonomicznej.

Na rozwoju gospodarczym terenów północnych odzyskanych po II wojnie światowej zaważyły zatem silnie dwa fakty: pierwszy — pozytywny, to jest powrót tych ziem do polskiego organizmu gospodarczego, do którego ciążyły one geograficznie i ekonomicznie, a we wcześniejszych okresach także demograficznie; drugi fakt, wybitnie negatywny, to wysoki stopień zniszczeń wojennych, jakich doznały w prawie równym stopniu wszystkie województwa: olsztyńskie, gdańskie, koszalińskie, i szczecińskie. W przybliżeniu można oszacować, że straty wojenne przekraczały połowę przedwojennego potencjału gospodarczego i majątku trwałego tych ziem. Zniszczenia i dewastacje objęły wszystkie województwa i wszystkie działy gospodarki.

W wyniku działań wojennych uległa zniszczeniu niemal połowa (44%) zabudowy Szczecina. W porcie szczecińskim (którego stagnację przerywały jedynie okresy koniunktury wojennej) zdewastowane lub zdemontowane zostały nabrzeża, urządzenia przeładunkowe, chłodnie i magazyny. Baseny portowe zostały zatarasowane wrakami statków i barek. Zburzono dzielnice przemysłowe i handlowe; głębokich strat doznała gospodarka komunalna. W poważnym stopniu działania wojenne dotknęły zabudowę miast i miasteczek województwa: Pyrzyce (90%), Choszczno (85%), Chojna (80%), Stargard, Gryfino, Kamień Pomorski (70%), Goleniów (65%), Węgorzewo (60%) i w podobnym stopniu także inne. Szacunkowe, niepełne straty w nieruchomościach miejskich województwa szczecińskiego — bez strat w zakładach przemysłowych — przekroczyły 919 mln zł przedwojennych, a w zabudowie wsi — 111 mln zł przedwojennych. W rolnictwie szczecińskim można było w 1945 r. przejąć jedynie 3,9% przedwojennego stanu pogłowia trzody chlewnej, 3,3% owiec, 8,9% bydła i 25,8% koni.

Straty w majątku trwałym województwa koszalińskiego przekraczały 40%. Potencjał przemysłowy uległ zniszczeniu w 65-70%, a niektóre miasta

doznały niemal całkowitej ruiny: Kołobrzeg (82^{0/0}), Kalisz Pomorski (80^{0/0}), Miastko i Sławno (50^{0/0}), Koszalin i Słupsk (40^{0/0}). W rolnictwie w 1945 r. pozostało w stosunku do poziomu z 1939 r. 10^{0/0} pogłowia bydła, 2^{0/0} trzody chlewnej, 3^{0/0} owiec i 4^{0/0} koni, a 1/5 ogólnej liczby gospodarstw rolnych uległa całkowitej dewastacji. Poważnie ucierpiał system melioracyjny i stan gleby.

Bardzo skromny potencjał ekonomiczny b. Prus Wschodnich został w wyniku działań wojennych dodatkowo uszczuplony. Zniszczeniu uległo ogółem 40^{0/0} budynków i 70^{0/0} parku maszynowego, a w przemyśle metalowym — 95^{0/0} stanu majątkowego, włókienniczym — 90^{0/0}, drzewnym — 80^{0/0}, energetyce — 50^{0/0}, przemyśle rolno-spożywczym — 45^{0/0}. Z 39 miast województwa olsztyńskiego pięć zostało zniszczonych w powyżej 75^{0/0}, osiem od 51 - 75^{0/0}, dwanaście — od 26 - 50^{0/0}, a pozostałe 14 miast — w 25^{0/0}. Zdewastowana i zdeorganizowana została sieć komunikacyjna, urzędnia komunalne i łączność. W rolnictwie stan zasiewów wynosił w 1945 r. zaledwie 10^{0/0}, pozostało jedynie 2,1^{0/0} przedwojennego pogłowia koni, 1,6^{0/0} pogłowia bydła, 0,2 stanu trzody chlewnej, 2,9^{0/0} pogłowia owiec.

Działania wojenne sparaliżowały także poważnie gospodarkę woj. gdańskiego. Zniszczono ogółem 28,5 tys. nieruchomości o łącznej kubaturze 40,5 mln m³, a suma wynikających stąd strat została oszacowana na 661 mln zł przedwojennych. Ubytki na wielką skalę wystąpiły w substancji majątkowej głównych miast województwa oraz w urządzeniach portowych w Gdańsku i Gdyni. Straty w przemyśle woj. gdańskiego wahały się w granicach 56 - 97^{0/0}, a z 1480 zakładów przemysłowych aż 1189 uległo całkowitemu zniszczeniu. Dotkliwie były również straty w rolnictwie: pod wodą znalazły się żyzne Żuławy, zniszczenia zagród wiejskich wyniosły szacunkowo 93 mln zł przedwojennych. W wyniku działań wojennych została unicestwiona lub sparaliżowana sieć komunikacyjna, przeważająca część zakładów użyteczności publicznej, sieć wodociągowa i kanalizacyjna.

Wysiłek skierowany na odbudowę i integrację tych ziem z resztą kraju skoncentrował się w pierwszym rzędzie na ich zaludnieniu. Zjawisko ucieczki Niemców z terenów wschodnich Rzeszy, znane od dawna pod nazwą *Ostflucht*, przybrało w 1944 i 1945 r. formę masowej ucieczki przed zbliżającym się frontem wojsk radzieckich i polskich. Resztę ludności niemieckiej wysiedlono w latach 1945 - 1947 na mocy postanowień układu poczdamskiego, przyznającego te ziemie Polsce.

Proces osadnictwa polskiego był świadectwem dużej sprawności organizacyjnej władz cywilnych i wojskowych. Po pierwszych trzech latach głównej fali osadniczej ludność polska w czterech województwach północnych osiągnęła w końcu 1948 r. 2546 tys. osób, zaś w 1958 r. wynosiła już 3444 tys. osób, a w 1968 r. — 4091 tys. osób. Gęstość zaludnienia w tych województwach jest obecnie zgodna z ich potencjałem gospodarczym i pod tym względem nie odbiega od średniej krajowej. Ludność tych ziem wynosiła

TABELA I
Ludność ziem północnych w tys. (na końcu roku)²

Lata	Województwo							
	gdańskie		koszalińskie		olsztyńskie		szczecińskie	
	ogółem	w tym: ludność miejska	ogółem	w tym: ludność miejska	ogółem	w tym: ludność miejska	ogółem	w tym: ludność miejska
1946	733	367	585	158	442	120	308	150
1948	907	514	504	163	657	181	478	255
1949	928	531	517	170	683	193	512	280
1950	931	540	519	177	689	202	529	296
1951	964	563	532	193	722	218	560	319
1952	970	563	560	208	742	230	581	331
1953	991	583	581	223	758	241	606	350
1954	1048	640	609	240	786	254	630	365
1955	1082	685	632	253	811	262	661	389
1956	1126	727	648	263	839	277	683	400
1957	1154	749	655	273	847	283	702	414
1958	1181	773	675	290	864	298	724	436
1959	1208	799	687	304	878	312	748	465
1960	1223	811	688	307	881	316	758	470
1961	1261	840	704	314	900	326	779	487
1962	1283	857	713	327	911	332	794	500
1963	1312	880	730	337	929	340	818	519
1964	1338	898	747	345	949	347	838	535
1965	1353	911	755	352	957	353	848	543
1966	1372	935	765	359	964	361	860	...
1967	1421	980	772	374	974	380	877	574
1968	1442	997	781	382	981	386	887	584

² Dane statystyczne w tablicach pochodzą z *Roczników Statystycznych GUS* oraz z *Roczników Wojewódzkich Urzędów Statystycznych* w Gdańsku, w Koszalinie, w Olsztynie i w Szczecinie.

bowiem w 1968 r. 12,7% zaludnienia kraju, przy zbliżonym udziale w wytwarzaniu dochodu narodowego.

Na szybki przyrost ludności ziem północnych wpływały dwa procesy: 1) osiedlanie się na tych terenach mieszkańców z przeludnionych województw Polski centralnej i południowej oraz repatriantów; 2) niezwykle wysoki przyrost naturalny, szczególnie w latach 1948 - 1958 (przykładowo stopa urodzeń w województwie szczecińskim w 1950 r. wyniosła 48,9‰), kiedy to stopa przyrostu naturalnego przekraczała w zasadzie we wszystkich czterech województwach północnych 30‰.

Dynamikę wzrostu liczby ludności analizowanych województw przedstawia tabela I.

W województwach północnych nastąpiła w okresie powojennym zmiana struktury ludności charakteryzująca się szybszym wzrostem liczby ludności miejskiej i ludności utrzymującej się z zawodów pozarolniczych. Województwo gdańskie (69,1%) i województwo szczecińskie (65,8%) zajmują obecnie w kraju drugie i trzecie miejsce, po województwie katowickim, pod względem stopnia urbanizacji ludności.

TABELA II

Nakłady inwestycyjne w gospodarce uspołecznionej województw północnych w mln zł (w cenach z 1961 r.)

Lata	Województwo			
	gdańskie	koszalińskie	olsztyńskie	szczecińskie
1950	2 176	595	939	1 592
1951	2 026	667	1 073	1 576
1952	2 087	836	1 118	1 520
1953	2 094	1 330	1 181	1 500
1954	2 391	885	1 240	1 565
1955	2 310	1 039	1 416	1 553
1956	2 293	935	1 191	1 569
1957	2 925	859	1 316	1 703
1958	3 195	1 203	1 454	2 111
1959	4 125	1 270	1 521	2 645
1960	4 931	1 462	1 603	2 540
1961	4 546	1 605	1 760	2 745
1962	5 950	1 909	2 072	3 479
1963	5 332	2 054	2 171	3 299
1964	5 544	2 346	2 428	3 895
1965	6 243	2 686	2 839	4 357
1966	6 747	3 394	4 260	6 465
1967	8 610	3 927	4 537	6 738
1968	8 774	4 538	4 649	7 725
1950-1968	84 300	38 768	32 965	62 947

Niezbędnym warunkiem odbudowy i rozbudowy potencjału gospodarczego ziem północnych były nakłady inwestycyjne, determinujące w dużej mierze tempo i kierunki rozwoju tych terenów. Decyzje w zakresie inwestowania były istotnym czynnikiem decydującym o dynamice rozwojowej województw północnych, o ich awansie gospodarczym i społecznym.

W ogólnokrajowej kwocie środków inwestycyjnych województwa północne partycypowały w 10-11%, przy czym 73% przyznawanych funduszy kierowano na produkcyjne działy gospodarki. Dzięki ogólnej sumie nakładów inwestycyjnych wynoszącej w latach 1950-1965 w gospodarce uspołecznionej 219 mld zł (w cenach z 1961 r.) wzrósł znacznie potencjał gospodarczy wo-

TABELA III

Procentowy udział województw północnych w krajowym funduszu inwestycyjnym

Lata	woj. gdańskie	woj. koszalińskie	woj. olsztyńskie	woj. szczecińskie	Razem województwa północne
1950	6,2	1,7	2,7	4,5	15,1
1951	4,8	1,6	2,6	3,8	12,8
1952	4,2	1,7	2,3	3,1	11,3
1953	3,6	2,3	2,0	2,6	10,5
1954	3,9	1,5	2,0	2,6	10,0
1955	3,8	1,7	2,3	2,6	10,4
1956	3,7	1,5	1,9	2,5	9,6
1957	4,6	1,3	2,1	2,7	10,7
1958	4,6	1,7	2,1	3,1	11,5
1959	5,1	1,6	1,9	3,2	11,8
1960	5,6	1,7	1,8	2,9	12,0
1961	4,8	1,7	1,9	2,9	11,3
1962	5,5	1,8	1,9	3,2	12,4
1963	4,8	1,8	2,0	3,0	11,6
1964	4,8	2,0	2,1	3,4	12,3
1965	4,9	2,1	2,2	3,4	12,6
1950-1965	4,2	1,8	2,1	3,1	11,7

jewództw północnych. Wartość środków trwałych przypadająca na jednego zatrudnionego w przemyśle tych ziem osiągnęła średni poziom krajowy, dając podstawę do osiągnięcia średniej krajowej wydajności pracy.

TABELA IV

Wielkość nakładów inwestycyjnych na 1 mieszkańca (w zł)

Wyszczególnienie	Lata		
	1951 - 1955	1956 - 1960	1961 - 1965
Polska	10 308,8	12 669,0	18 089,8
woj. gdańskie	10 940,7	14 981,9	21 275,7
„ koszalińskie	8 273,2	8 600,6	14 625,1
„ olsztyńskie	8 005,4	8 287,0	12 204,1
„ szczecińskie	12 965,0	14 798,6	22 015,6

Dynamikę nakładów inwestycyjnych w latach 1950 - 1968 w czterech województwach północnych, ich udział w ogólnokrajowym funduszu inwestycyjnym oraz wielkość nakładów w przeliczeniu na jednego mieszkańca tych terenów przedstawiają tabele II - IV.

Wartość początkowa środków trwałych w przedsiębiorstwach uspołecznionych na koniec 1963 r. wyniosła: w woj. gdańskim — 67 mld zł, w szcze-

cińskim — 48 mld zł, w koszalińskim — 28 mld zł, w olsztyńskim zaś — 27 mld zł.

Dzięki znacznym nakładom inwestycyjnym potencjał gospodarczy tych województw stopniowo wzrastał. Wartość środków trwałych w przemyśle ziem północnych na jednego zatrudnionego (według stanu z 1962 r.) wynosiła: 193,6 tys. zł w woj. szczecińskim, (IV miejsce w skali krajowej), 154,2 tys. zł w woj. koszalińskim (IX miejsce), 148,5 tys. zł w woj. gdańskim (XI miejsce) oraz 134,8 tys. zł w woj. olsztyńskim (XIV miejsce).

Funkcją zasiedlenia oraz poniesionych nakładów inwestycyjnych są zmiany w wielkości zatrudnienia, jak też jego struktury. Dynamikę zatrudnienia w gospodarce społecznej poszczególnych województw północnych w latach 1955 - 1968 przedstawia tabela V.

TABELA V

Wielkość zatrudnienia w województwach północnych w latach 1955 - 1968 w tys. osób

Lata	Województwo			
	gdańskie	koszalińskie	olsztyńskie	szczecińskie
1955	302	153	170	196
1956	329	175	185	211
1957	322	158	178	203
1958	317	152	172	197
1959	321	149	167	199
1960	356	163	185	217
1961	368	168	189	227
1962	393	178	198	241
1963	401	182	200	248
1964	400	190	212	252
1965	418	200	221	265
1966	438	213	227	278
1967	457	223	235	287
1968	476	236	247	311

Jak wynika z zawartych w tej tabeli danych, wielkość zatrudnienia w gospodarce społecznej województw północnych wzrosła z 821 tys. w 1955 r. do 1270 tys. w 1968 r. t.j. prawie o 55%.

Odbudowa i rozbudowa zniszczonych, jak również budowa nowych zakładów przemysłowych umożliwiły systematyczny wzrost produkcji przemysłowej, co ilustrują zestawione w tabeli VI dane liczbowe.

Produkcja przemysłowa tych województw wzrosła w latach 1950 - 1968 około 9 razy, gdy średnio w kraju 6,5 raza.

Wartość globalnej produkcji przemysłowej w 1968 r. (w cenach porównywalnych z 1 VII 1960 r. wyniosła: w woj. gdańskim — 42,5 mld zł, w woj. koszalińskim — 10,3 mld zł, w woj. olsztyńskim — 13,6 mld zł i w woj. szczecińskim — 20,9 mld zł, łącznie zaś w województwach północnych —

TABELA VI

Wskaźniki produkcji przemysłowej województw północnych w latach 1955–1968 (w cenach z 1960 r.)

Lata	Województwo							
	gdańskie		koszalińskie		olsztyńskie		szczecińskie	
	1950=100	1955=100	1950=100	1955=100	1950=100	1955=100	1950=100	1955=100
1955	248,1	100,0	251,4	100,0	240,3	100,0	227,4	100,0
1956	284,6	114,7	294,1	117,0	366,5	107,7	258,3	113,6
1957	308,4	124,3	328,1	130,5	450,6	132,4	297,4	130,8
1958	342,1	137,9	359,5	143,0	508,4	149,4	328,6	144,5
1959	390,1	157,2	387,4	154,1	525,4	154,4	371,6	163,4
1960	450,1	181,4	440,2	175,1	585,0	171,0	443,9	195,2
1961	513,1	206,8	491,7	195,6	635,9	186,9	507,8	223,3
1962	551,8	224,1	539,7	214,7	666,9	196,0	557,5	245,2
1963	600,4	242,0	572,7	227,8	704,3	207,0	605,5	266,3
1964	674,7	271,9	640,9	254,9	759,9	223,3	671,2	295,1
1965	741,3	298,8	692,4	275,4	821,3	241,3	710	314,9
1966	808,4	325,8	749,2	298,0	895,6	263,2	766,6	337,1
1967	873,9	352,2	826,4	328,7	978,0	287,4	831,0	365,4
1968	940,2	378,9	888,6	354,1	1100	332,4	907,7	399,1

87,3 mld zł. Udział przemysłu tych województw w ogólnokrajowej globalnej produkcji przemysłowej wzrósł w latach 1950–1968 z 6,1% do 9,3%, według rozkładu i dynamiki przedstawionej w tabeli VII.

TABELA VII

Wyszczególnienie	Lata				
	1950	1955	1960	1965	1968
Polska	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
gdańskie	3,0	3,6	4,2	4,6	4,5
koszalińskie	0,8	1,0	1,1	1,1	1,1
olsztyńskie	0,8	1,4	1,4	1,3	1,5
szcecińskie	1,5	1,7	2,1	2,2	2,2
Razem z województw północnych	6,1	7,7	8,8	9,2	9,3

W każdym z województw przemysł rozwijano zgodnie z charakterem danego regionu. W woj. gdańskim największą dynamiką i największym udziałem charakteryzuje się przemysł okrętowy i te gałęzie przemysłowe, które współpracują z gospodarką morską. W Gdańsku zlokalizowana jest największa stocznia polskiego przemysłu okrętowego (Stocznia im. Lenina), w Gdyni zaś stocznia przystosowana do budowy w suchym doku statków o dużym tonażu (Stocznia im. Komuny Paryskiej). Także Stocznia Północna w Gdańsku rozwija budowę mniejszych jednostek, jak statki rybackie oraz

mniejsze statki transportowe i portowe. W dalszej kolejności rozwinął się przemysł spożywczy, drzewny, elektrotechniczny i chemiczny. Nakłady na inwestycje przemysłowe wyniosły w latach 1945 - 1965, blisko 17 mld zł.

W woj. koszalińskim preferowany był rozwój przemysłu rolno-spożywczego, drzewnego, materiałów budowlanych, garbarskiego, skórzanego, metalowego i włókienniczego, a ostatnio również przemysłu elektrotechnicznego i elektronicznego.

W regionie Warmii i Mazur nastąpiła po wojnie odbudowa i wydatna rozbudowa trzech podstawowych na tym terenie gałęzi przemysłu: rolno-spożywczego, materiałów budowlanych i drzewnego, na które przypada 68% produkcji przemysłowej województwa olsztyńskiego. Znaczną potencjał reprezentują tu również takie gałęzie, jak przemysł maszynowy, produkcji środków transportu, metalowy, chemiczny, elektrotechniczny. W 1968 r. czynnych było około 1600 obiektów przemysłowych, wśród nich uruchomione przed kilku laty Olsztyńskie Zakłady Opon Samochodowych. Wartość produkcji globalnej olsztyńskiego przemysłu wzrosła w latach 1950 - 1968 jedenaścikrotnie, w 1968 r. osiągając 13,6 mld zł.

Rozwój przemysłowy województwa szczecińskiego koncentrował się początkowo na przemyśle spożywczym i drzewnym (lata 1945 - 1946), później przystąpiono do rozbudowy przemysłu odzieżowego oraz skórzanego, chemicznego, hutniczego i metalowego (lata 1946 - 1949). W okresie planu 6-letniego nastąpił rozwój przemysłu maszynowego i metalowego oraz chemicznego, celulozowo-papierniczego, mineralnego i materiałów budowlanych. W dziesięcioleciu 1956 - 1965 szczególnie wysoką dynamikę wzrostu przejawiał przemysł maszynowy i metalowy. Zajął one pierwszą pozycję, zajmowaną dotąd przez przemysł spożywczy, oraz energetykę. Po 1965 r. obserwuje się przyspieszony rozwój przemysłu chemicznego (budowa kombinatu chemicznego w Policach).

Pomimo wyludnienia, dewastacji budynków mieszkalnych i gospodarczych oraz zachwaszczenia gruntów dość systematycznie rozwijała się również produkcja rolna, choć wyraźny postęp w tej gałęzi produkcji można odnotować dopiero w okresie ostatnich 10 lat.

Dynamikę zbiorów i plonów głównych ziemiopłodów oraz dynamikę hodowli bydła i trzody chlewnej wykazują tabele VIII i IX.

Rolnictwo województw północnych charakteryzuje się wyższym od średniego krajowego udziałem produkcji towarowej oraz wyższym poziomem mechanizacji, co w pewnym stopniu jest wynikiem znacznego (około 45%) udziału gospodarstw uspołecznionych, głównie państwowych gospodarstw rolnych.

Rolnictwo woj. gdańskiego znacznie przekroczyło poziom plonów z okresu przedwojennego. Wymagało to jednak odwodnienia Żuław i odbudowy kosztem 1,1 mld zł systemu melioracji rolnych, ponadto zaś olbrzymich nakładów na mechanizację i elektryfikację wsi (w 1965 r. wszystkie PGR-y i spółdzielnie produkcyjne oraz 98% wsi było zelektryfikowanych), poważnego rozwoju budownictwa gospodarczego i mieszkaniowego (m. in. w 1965 r.

TABELA VIII
Zbiory i plony czterech zbóż w latach 1951 - 1968

Wyszczególnienie	1951 - 1955		1956 - 1960		1961 - 1965		1968	
	zbiory w tys. ton	plony w q/ha	zbiory w tys. ton	plony w q/ha	zbiory w tys. ton	plony w q/ha	zbiory w tys. ton	plony w q/ha
Polska	11 281	12,7	13 502	15,1	14 514	17,4	17 575	21,4
woj. gdańskie	336	12,4	358	14,2	414	17,6	615	24,9
„ koszalińskie	456	11,2	505	12,7	536	15,0	768	21,3
„ olsztyńskie	594	11,7	678	13,3	722	16,2	873	20,6
„ szczecińskie	396	12,5	449	14,4	484	17,7	664	24,8

TABELA IX
Pogłowie bydła i trzody chlewnej w latach 1946 - 1968 w tys. sztuk

Wyszczególnienie	Lata					
	1946	1950	1955	1960	1965	1968
	Bydło					
Polska	3910,5	7200,0	7912,2	8695,1	9947,2	10 900,0
woj. gdańskie	73,6	183,1	231,9	265,4	316,7	356,6
„ koszalińskie	69,6	185,9	257,2	291,3	389,3	421,4
„ olsztyńskie	62,0	281,7	384,9	447,6	604,7	660,6
„ szczecińskie	36,0	135,4	210,5	237,3	313,2	335,7
	Trzoda chlewna					
Polska	2674,1	9350,0	10 888,3	12 615,3	13 779,1	13 900,0
woj. gdańskie	55,2	279,8	372,8	365,1	374,8	421,4
„ koszalińskie	52,6	286,0	420,8	417,9	486,4	494,5
„ olsztyńskie	62,0	281,7	384,9	447,6	604,7	626,2
„ szczecińskie	36,0	135,4	210,5	237,3	313,2	372,8

czynnych było w woj. gdańskim 108 wodociągów wiejskich). Łącznie nakłady na intensywny rozwój rolnictwa w województwie gdańskim w latach 1945 - 1965 wyniosły 7,4 mld zł.

W 25-leciu powojennym nastąpiła także intensyfikacja produkcji rolnej i zmiana struktury upraw w rolnictwie olsztyńskim, głównie w zakresie dostosowywania jej do szybko rozwijającej się hodowli: udział 4 zbóż spadł z 73,1% powierzchni zasiewów w 1947 r. do 54,3% w 1965 r., przy równoczesnym wzroście udziału upraw pastewnych z 5,0% w 1947 r. do 22,8% w r. 1965. Globalna produkcja rolna woj. olsztyńskiego osiągnęła w 1965 r. wartość około 12 mld zł, w tym produkcja roślinna — 7,5 mld zł i produkcja zwierzęca — 4 mld zł.

W woj. koszalińskim o szczególnym znaczeniu rolnictwa świadczy fakt, iż uczestniczy ono w 40% w wytwarzaniu dochodu narodowego i w 45% w ogólnym zatrudnieniu mieszkańców województwa. Znaczny jest udział woj. koszalińskiego w zaspokajaniu potrzeb żywnościowych kraju i w eksporcie niektórych produktów rolnych. Województwo dostarcza 6,1% krajowych dostaw 4 zbóż konsumpcyjnych, 11,5% ziemniaków, 4,5% żywca wołowego, 3,7% mleka.

Intensyfikacja rolnictwa szczecińskiego pozwoliła mu znacznie przekroczyć poziom przedwojenny i zająć w zasadzie pierwsze miejsce w wysokości plonów z hektara w grupie województw północnych. Średnie plony w latach 1934-1938 obliczone dla całości Ziem Zachodnich (w tym woj. opolskie i wrocławskie) kształtowały się znacznie poniżej poziomu osiągniętego w ostatnich latach w województwie szczecińskim i gdańskim, co obrazuje tabela X.

TABELA X

Plony podstawowych ziemiopłodów w latach 1934-1938 oraz w 1968 r. w q/ha

Wyszczególnienie	Średnie plony na obszarze Ziem Zachodnich i Północnych w latach 1934-1938	Poziom plonów w 1968 r. w województwach:			
		szczecińskie	gdańskie	koszalińskie	olsztyńskie
pszenica	20,0	28,1	33,7	25,0	24,7
żyto	16,1	21,0	19,7	19,7	18,2
jęczmień	20,1	23,5	27,6	21,2	21,8
owies	18,9	25,2	22,5	22,4	20,4
ziemniaki	170,0	211,0	184,0	200,0	188,0
buraki cukrowe	318,0	348,0	370,0	280,0	338,0

Na szczególne podkreślenie zasługują osiągnięcia w dziedzinie gospodarki morskiej. Porty Gdańsk, Gdynia i Szczecin zostały należycie wyposażone w urządzenia i uzyskały możliwość przeładowania w 1968 r. 32,4 mln ton, z czego 13,9 mln ton przypada na port szczeciński, nastawiony na przeładunki masowe, dzięki czemu przekroczył on prawie czterokrotnie średnią przeładunków z lat 1925-1937.

Odbudowa zniszczonego portu szczecińskiego jest jednym z największych sukcesów polskiej gospodarki morskiej. Przedwojenną szczytową zdolność przeładunkową port szczeciński osiągnął już w 1949 r., a oddanie do użytku w listopadzie 1951 r. taśmowca węglowego o rocznej zdolności przeładunkowej 2 mln ton postawiło port szczeciński w rzędzie największych inwestycji portowych w Europie w tym okresie. W latach 1956-1960 nastąpił wydatny wzrost nakładów inwestycyjnych na rozbudowę i modernizację portów (wskaznik przyrostu 409%). Odbudowa i rozbudowa samego tylko portu szczecińskiego pochłonęła w latach 1945-1965 ponad 2 mld zł.

W porównaniu z okresem przedwojennym, z wyłączeniem jedynie lat

TABELA XI
Dynamika przeładunków portowych w latach 1946 - 1968 w tys. ton

Port	1946	1950	1955	1960	1965	1968
Gdańsk	3994	5046	5244	5914	6318	8628
Gdynia	3743	5082	5050	7063	8603	9685
Szczecin	45	5195	6772	8818	11499	13855

koniunktury wojennej, przeładunki w porcie szczecińskim osiągnęły bardzo wysoki poziom. Dotyczy to również pozostałych polskich portów — Gdyni i Gdańska.

TABELA XII
Dynamika przeładunków w porcie szczecińskim (w tys. ton)

Lata	Przeładunki (średnie roczne)
1900 - 1914	3557
1925 - 1937	3788
1948 - 1965	7121
1966 - 1968	12363

W okresie powojennym nastąpiła wszechstronna, ilościowa i jakościowa rozbudowa Polskiej Marynarki Handlowej. Polska morska flota handlowa osiągnęła do 1968 r. 1723 tys. DWT nośności, to jest prawie 9 razy więcej niż w 1960 r., przy czym są to statki nowoczesne, przeważnie motorowce o pojemności ponad 5000 BRT. Jest ona zdolna pełnić rolę nie tylko floty instrumentalnej, ale i zarobkowej, zwłaszcza w dziedzinie żeglugi trampowej.

Wydatne są sukcesy naszego rybołówstwa morskiego, które 1968 r. przekroczyło dziesięciokrotnie poziom z okresu przedwojennego (z 1938 r., na całej długości należącego obecnie do Polski wybrzeża) i sześciokrotnie poziom z 1950 r.

Połowry ryb morskich, które w 1938 r. wynosiły, łącznie z obwodem kalinigradzkiem, zaledwie 38 tys. ton, pomimo niemal kompletnego zniszczenia bazy materialnej w 1945 r. wzrastały systematycznie, wynosząc w latach:

1950 —	66,2	tys. ton
1955 —	107,1	" "
1960 —	168,0	" "
1965 —	280,1	" "
1968 —	385,7	" "

Rozwój gospodarki ziem północnych ukształtował pewne cechy charakterystyczne poszczególnych województw:

1) Województwo szczecińskie i gdańskie — to bramy na morza świata (przemysł okrętowy, porty, żegluga, rybołówstwo i przetwórstwo rybne, turystyka); 2) województwo olsztyńskie — jeden ze spichlerzy żywnościowych;

3) województwo koszalińskie — teren aktywizacji miejscowych zasobów (rolnictwo, leśnictwo i przemysł drzewny oraz wiele innych gałęzi przemysłu przetwórczego).

Historia ostatniego 25-lecia wykazuje, że ziemie północne ciążyą w sposób naturalny do organizmu gospodarczego Polski, że poza tym organizmem uległa osłabieniu ich aktywność ekonomiczna, po usunięciu zaś sztucznej granicy weszły one w okres awansu i stałego rozwoju.

Przytoczone wskaźniki świadczą niewątpliwie o wysoce dynamicznym, prawidłowym z geograficznego punktu widzenia i planowym rozwoju województw północnych. Odgrywają one szczególną i z każdym rokiem ważniejszą rolę w organizmie gospodarczym Polski, którego stały się integralną częścią.

W programie rozwoju województw północnych na najbliższą przyszłość uwzględnić należy ich potrzeby inwestycyjne w dziedzinie gospodarki komunalnej i mieszkaniowej. Odpowiedniej uwagi wymaga infrastruktura komunikacyjna, co pozwoli nie dopuścić do pogorszenia się jej stanu. Szczególnej opieki wymaga rozwój ośrodków naukowych, zwłaszcza w wyposażeniu materialnym. Istotna rola ziem północnych w organizmie gospodarczym Polski winna być dostrzegana w krajowej polityce gospodarczej, tak jak docenia ich rolę społeczeństwo tych ziem.